

مسکن و محظوظ

شماره ۱۶۹ ♦ بهار ۹۴ ♦

تحلیل عوامل مؤثر در تحولات الگوی مسکن روستایی، با تأکید بر هویت (مطالعه موردی: دهستان اقبال شرقی، شهرستان قزوین)

بهروز محمدی یگانه *، مهدی چراغی **، سکینه درویش‌وند ***

۱۳۹۲/۱۱/۰۶

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۳/۰۴/۰۴

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

مسکن در نواحی روستایی در برآوردن نیازهای اساسی انسان نقش ویژه‌ای دارد. با درنظر گرفتن کارکردهای متنوع مسکن روستایی، مطالعه تأثیر عوامل مختلف در نحوه تغییر و تحول آن دارای اهمیت است. هدف تحقیق حاضر، بررسی نقش هویت در تحولات الگوی مسکن روستایی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق حاضر، طبق نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰، روستاهای دهستان اقبال شرقی در بخش مرکزی استان قزوین با ۱۴ روستای دارای سکنه، ۴۴۲۴ خانوار و ۱۴۶۵۶ نفر جمعیت می‌باشد. طبق فرمول کوکران تعداد نمونه لازم جهت تکمیل پرسشنامه ۲۵۷ خانوار بدست آمد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و استنباطی (تحلیل خوشة ای، آزمون یومن ویتنی و کروسکال والیس) استفاده شده است. یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات نشان می‌دهد، رابطه معناداری میان پذیرش الگوی نوین مسکن و نوع هویت خانوارهای روستاهای مورد مطالعه وجود دارد و با دسترسی خانوارها به اعتبارات مسکن تغییرات الگوی مسکن افزایش می‌یابد.

واژگان کلیدی: هویت، مسکن روستایی، تغییرات مسکن، اعتبارات مقاومسازی مسکن.

* استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان.

** دانشجوی دوره دکترای جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه mahdicharaghi@yahoo.com.

*** استادیار گروه جغرافیا دانشگاه پیام نور قوچان.

مقدمه

با توجه به موقعیت کشورمان و تنوع جغرافیایی حاکم در آن، مساکنی با شکل و نمایی متفاوت و مصالح خاص شکل گرفته است. با مطالعه عناصر سازنده مسکن می‌توان دریافت عوامل متعددی از جمله فرهنگ، معیشت، هویت، سبک زندگی، درآمد و همچنین جهانی‌سازی در شکل‌گیری الگوهای مختلف مسکن تأثیردارد. از آنجا که ارتباط تنگاتنگی میان اشکال عینی و پس زمینه اندیشه طرح ریزی مسکن وجود دارد، می‌توان با مطالعه الگوی‌های مختلف ساخت مسکن از اشکال عینی به پس زمینه اندیشه‌ای و بر عکس از پس زمینه اندیشه‌ای به وضعیت اشکال عینی پی برد. بررسی ها نشان می‌دهد در جوامع سنتی افراد معمولاً در واحدهای اجتماعی کوچک ولی منسجم قرار می‌گرفتند و در چارچوب آن واحد هویت می‌یافتند. ولی با فرایند تجدید و گسترش فضای اجتماعی، امکان هویت‌یابی در چارچوب محدود و معین اجتماعی رو به کاهش است. بنابراین در جوامع سنتی فرد معمولاً به شکلی "منفعانه" هویت می‌یافتد و این انفعال تا حدود زیادی از محدود و اندک بودن منابع هویت ساز ناشی می‌شود. در این جوامع، عرصه‌های هویت‌ساز چنان با نیروهایی مانند سنت، طبیعت، نهادهای دینی و سیاسی و ... اشغال شده بود که فرد نمی‌توانست از حداقل خودمختاری و آزادی عمل برخوردار باشد. این نیروها هویت و نظام معنایی معینی برای فرد عرضه می‌کردند که پذیرش آن از سوی کنشگر اجتماعی تقریباً گریزناپذیر بود، ولی فرایند مدرنیته با فضامند کردن زندگی اجتماعی زمینه رهایی فرد از دایره تنگ نهادها و عوامل سنتی هویت‌سازی را فراهم و بستر مناسبی برای تولید هویت‌های ترکیبی و پیوندی فراهم کرده است (گیدزن، ۱۳۸۰، ۹۲-۸۲).

مبانی نظری

مسکن عامل اصلی جامعه‌پذیری افراد نسبت به جهان و کالایی عمدہ و تعیین کننده در سازمان اجتماعی

با توسعه تجدد و فرایند جهانی شدن، در همه جوامع به تدریج منابع سنتی هویت‌ساز رو به اضمحلال رفت، عوامل سازنده هویت اجتماعی غیرستی به منصه ظهور می‌آیند. در این حالت، کنشگران به دور از تسلط نهادهای تعیین کننده ساختاری چون سنت‌ها، مذاهب و عرف‌های رایج در یک فضای اجتماعی تحول یافته، دست به تعریف مجدد موقعیت و هویت اجتماعی خویشتن در جامعه می‌زنند. تجدد تغییرات ریشه‌ای در کیفیت زندگی روزمره پدید می‌آورد و بر خصوصی‌ترین وجوده تجربیات افراد تأثیر می‌گذارد. با این وصف، تغییرات افراد در می‌آمیزند. در "خود" حاصل از نهادهای امروزین به‌طور مستقیم با زندگی فردی و با جامعه مدرن هویت شخصی و اجتماعی چیزی نیست که در نتیجه تداوم کنش‌های اجتماعی فرد به او تفویض شده باشد، بلکه نتیجه چیزی است که فرد باید آنرا به‌طور مداوم و روزمره ایجاد و در فعالیت‌های بازتابی خویش حفاظت و پشتیبانی کند. بنابراین برکنده شدن ریشه‌های هویت اجتماعی از فرهنگی است که به تعبیر کلی، آنرا فرایند مدرنیته یا مدرن شدن نامیده‌اند (گیدزن، ۱۳۸۵، ۲۰). در همین راستا، تحقیق حاضر با هدف بررسی نقش هویت در تحولات الگوی مسکن روستایی و جهت پاسخگویی به سوالات زیر تدوین شده است:

- ۱- آیا تغییر هویت خانوارهای روستایی، پذیرش الگوی نوین مسکن را به همراه داشته است؟
- ۲- آیا دسترسی به اعتبارات مسکن، در تغییر هویت و پذیرش الگوی نوین مسکن مؤثر بوده است؟

نحوه ادراک ما دارد، وجود دارد(3)، buck (Ingham, 2008:3). واژه هویت (identity) ریشه در واژه لاتین (identitas) دارد که از *idem*، یعنی مشابه و یکسان نشأت می‌گیرد و دو معنای اصلی دارد: اولین معنای آن نشانگر "شباه مطلق" است. معنای دوم آن به مفهوم "تمایز" است. به این ترتیب، به مفهوم شباهت از دو زاویه مختلف راه می‌یابد و مفهوم هویت به طور همزمان میان افراد یا اشیا دو نسبت متفاوت برقرار می‌سازد: از یک طرف "شباهت" و از طرف دیگر "تفاوت" (جنکیز، ۱۳۸۱: ۵).

در تعاریفی هویت، به تفاوت و شباهت‌های افراد که از طریق تعامل اجتماعی با جامعه یا مکان و اشیاء حاصل می‌شود اطلاق می‌شود. (Twigger-Ross et al,2003)

در تعاریف دیگر هویت به احساس تعلق و وابستگی نسبت به یک مکان گفته می‌شود (Jorgensen & Stedman, 2001; Lewicka, 2011; Paasi, 2003, Rijnks and Strijker, 2013) ریشه عمدۀ مباحثه مربوط به «هویت» در جامعه شناسی را می‌توان به نظریاتی نسبت داد که در دانشگاه شیکاگو و بهویژه در چارچوب دیدگاه تعامل گرایی نمادین در مورد مفهوم «خود» و بعد آن مطرح شده است. هویت با آثار «هربرت مید^۱» و «کولی^۲» در گفتمان جامعه شناسی مفهوم‌سازی شده است (سرولو، ۱۹۹۹: ۳۸۴).

به طور کلی در تعریف هویت می‌توان گفت: «هویت عبارت است از مجموعه خصوصیات و مشخصات اساسی اجتماعی، فرهنگی، روانی، فلسفی، زیستی و تاریخی همسان که به رسایی و روایی بر ماهیت یا ذات گروه، به معنای یگانگی یا همانندی اعضای آن با یکدیگر دلالت کند و آنها را در یک ظرف مکانی و زمانی معین به طور مشخص و قابل قبول و آگاهانه از سایر گروه‌ها و افراد متعلق به آنها تمایز سازد» (الطایی، ۱۳۸۲: ۱۹۳).

هویت قومی یکی از عوامل شکل‌دهنده به هویت فرهنگی هر جامعه است. هویت فرهنگی را باید بخشی

فضا است که در شکل‌گیری هویت فردی، روابط اجتماعی و اهداف جمعی افراد نقش بسیار تعیین کننده‌ای دارد (Short,2006).

مسکن علاوه بر اینکه به عنوان سرپناه مورد استفاده قرار می‌گیرد و مکانی است که خدمات و تأسیسات اجتماعی و تسهیلات ضروری متعددی برای بهتر زندگی کردن خانواده و افراد فراهم می‌آورد، دارای ساختار فیزیکی نیز هست. به عبارتی بخشی از خدمات و تسهیلات عمومی لازم مسکن برای بهتر زندگی کردن انسان، با مشخصات فیزیکی مسکن ارتباط دارد. در بسیاری از موارد مهم ترین عامل تأثیرگذار بر میزان رضایت فرد از سکونت در محله، مسکن و شرایط محیطی آن است (westaway 2006: 187). در ادبیات سکونت، بر اهمیت و نقش مسکن در احراز هویت ساکنان تأکید شده است. هایدگر سکونت را نشانه بارز وجود می‌داند (هایدگر، ۱۳۸۱: ۲۴). یانگ اعتقاد دارد هویت یکی از عوامل مؤثر جهت دستیابی به مسکن پایدار می‌باشد (Ying,2013)، باشlar از مسکن به عنوان قوای عظیم در هم آمیخته زندگی بشر یاد می‌کند و معتقد است که انسان در خانه هویت خود را باز می‌یابد (bachelard,2007)، شولتر هدف نهایی سکونت را احراز هویت فرد (شولتر، ۱۳۸۱: ۲۲) و مارکوس خانه را نمادی از انسان می‌داند (مارکوس، ۱۳۸۲: ۵۶). یکی از عوامل مؤثر در تغییر مسکن، هویت می‌باشد. هویت دارای معانی مختلفی در رشته‌های مختلف می‌باشد، امروزه مفهوم هویت تبدیل به یک گفتمان عمومی در بسیاری از رشته‌های مرتبط با علوم انسانی شده است (Jenkins, 2008).

هویت اصطلاحی مبهم است و بهویژه در سال‌های اخیر در زمینه‌های بسیار متفاوت و برای اهداف بسیار گوناگون به کار گرفته شده است. دیدگاه‌ها و مفروضات گوناگونی درباره اینکه هویت چیست و چه ارتباطی با

از هویت اجتماعی دانست که بر پایه تمایز فرهنگی قرار دارد، تمایزی که زمینه‌های آن را باید در سنت‌ها و آداب و رسوم، ارزش‌ها، باورها و حافظه تاریخی هر قوم یا ملت جستجو کرد (محسنی، ۱۳۸۶، ۲۱۸). هویت قومی، ارتباط نظاممند و مداوم تفاوت‌های فرهنگی بین گروه‌هایی است که خود را متمایز از هم می‌پندارند. این ارتباط هنگامی برقرار می‌شود که تفاوت‌های فرهنگی به تعاملات اجتماعی مربوط شوند، بنابراین باید آن را در سطح زندگی اجتماعی مطالعه کرد، نه در سطح فرهنگ نمادین. اریکسون در این زمینه معتقد است که هیچ رابطه یک به یکی بین فرهنگ و قومیت وجود ندارد و تفاوت‌های فرهنگی از وسط مرزهای قومی عبور می‌کنند؛ اساس هویت قومی نیز تصورات تأیید شده اجتماعی از تفاوت‌های فرهنگی است، نه تفاوت‌های واقعی. در جایی که هویت قومی به تبار مشترک فرضی اشاره دارد، فرهنگ به بازنمایی‌ها، هنجارها و رسوم مشترک اطلاق می‌شود. گاه می‌توان تفاوت‌های قومی عمیق را بدون تفاوت‌های فرهنگی در نظر داشت و گاه ممکن است تنواع فرهنگی بدون مرزهای قومی وجود داشته باشد (باهر و جعفری، ۱۳۸۹، ۱۲۳). در مقابل، هویت اجتماعی دال بر وجود مجموعه رفتارهای سازمان یافته چند گروهی است که به لحاظ اجتماعی به صورت یکسان و مشابه انجام می‌گیرند و شناسایی هویت‌های اجتماعی تلاشی است برای تحلیل الگوهای تکرار پذیر کنش‌ها و نگرش‌های گروهی (ادیبی سده و آکردنی، ۱۳۹۲، ۱۲). امروز هویت مسکن تغییر کرده و بسیار متفاوت از گذشته آن شده است، مسکن امروز عقلانی، شهری، عرفی، جهان محلی، رسانه‌ای و دموکراتیک شده است. یعنی از یک سو گذشته و تاریخ را رها کرده و از سوی دیگر با شرایط زمان حال هماهنگ شده است. مسکن به عنوان جزو کوچکی از شهر و یا در ارتباط با شهر نه در

ارتباط با ساکنانش معنا پیدا کرده و خالی از نمادها و نشانه‌های متافیزیکی و معنوی و مذهبی گشته است. مسکن امروزی ارزش‌های مکانی و بومی خود را در فرایندهای رو به رشد جهانی شدن، فشردگی و درهم تیگی زمانی و مکانی، با تهدید و ترلزل رو به رو می‌بیند، پوشش فرهنگی و حریم درونی خود را به‌وسیله رسانه‌ها از دست داده و ارتباطی نزدیک‌تر بین اعضای خانواده را به وجود آورده است (فاضلی، ۱۳۸۶، ۴۴). جهان شمولی و مفاهیم دهکده جهانی که در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فلسفی تأثیرات به سزاگی در نگرش و دیدگاه بشر امروز گذاشته است، تلاش دارد تا شیوه زندگی انسان‌ها، هویت و وجود تمایز فرهنگی آن‌ها را دگرگون سازد (علی الحسابی و کرانی، ۱۳۹۲، ۱۹).

در دوران مدرن دو گونه صورت‌بندی از پایه‌ها و عوامل هویتساز وجود دارد، رویکرد اول شکل‌گیری هویت، ارزش‌ها و نگرش‌های افراد را براساس مفهوم طبقه و جایگاه فرد در نظام تولید و جایگاه شغلی اش تعریف می‌کند. طبیعی است که در این مدل عوامل ساختاری در شکل‌گیری و تعیین هویت نقش بسزایی داشته باشند اما در رویکرد دوم همزمان با رشد و گسترش مصرف، همراه با تغییرات ساختاری حاصله از آن رفتارهای مصرفی به پایه‌ای برای شکل‌گیری هویت‌های اجتماعی تبدیل شدند (اباذری و چاووشیان، ۱۳۸۱ و چاووشیان، ۱۳۸۱). از دیدگاه دو مکتب بوم‌شناسی انسانی و کنش متقابل، تغییر در هویت سنتی، از طریق رسیدن به یک درک مشترک از نیازها و احساس جهت تغییر در ویژگی‌های مکان نقش مهمی را در ساخت و ساز در جوامع سنتی ایفا می‌کند (Keating, 2008, Fast, 2008, and Phillips, 2008) در این میان در جوامع سنتی همانند جوامع روستایی عواملی جغرافیایی چون فاصله، روابط متقابل بین انسان‌ها، جهانی شدن و

تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل خانوارهای روستاهای دهستان اقبال شرقی در بخش مرکزی استان قزوین می‌باشد. این دهستان در سرشماری سال ۱۳۹۰ دارای ۱۴ روستای دارای سکنه، ۴۴۲۴ خانوار و ۱۴۶۵۶ نفر جمعیت بوده است. با توجه به گستردگی منطقه مورد مطالعه و به منظور مطالعه دقیق ۴ روستا (ارنجک، وثوق آباد، شینقر، نجف آباد) با استفاده از فرمول اصلاح شده کوکران به عنوان نمونه مطالعه انتخاب شدند. این روستاهای دارای ۴۳۰۷ نفر جمعیت و ۱۲۵۶ خانوار می‌باشند. جهت تعیین ۴ روستای مورد مطالعه، ابتدا براساس جمعیت روستاهای مورد مطالعه در

۴ طبقه جمعیتی قرار گرفت. (ج ۲)

تلاش برای همگنسازی فرهنگی 2009 and Fedi, 2009 (Mannarini, Burholt et al, 2013). نقش مهمی را در تغییر هویت ایفا می‌کند.

هویت روستائیان در حال حاضر با تأثیرپذیری از عوامل مختلف، نمودهای ظاهری خاصی را (جهت نشان دادن هویت پذیرش شده) نمایش می‌دهد. یکی از این نمادها مسکن و اجزای آن می‌باشد. در جدول شماره ۱ به بررسی مهمترین تحقیقات انجام شده در ارتباط با عوامل مؤثر در تحولات الگوی مسکن روستایی اشاره شده است.

روش شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و به روش توصیفی -

عنوان	محقق و سال
پدیدار شناسی مسکن روستایی سرتبی پور، ۱۳۸۹	فضا جوهره معماری است. بتایرین کلید فهم خانه روستایی، وابسته به شناخت فضاست و از این طریق است که باید فضای طلوب و دلشنیز برای زندگی روستایی به وجود آورد.
سعیدی و احمدی، ۱۳۸۹ شهرگی و دگردیسی ساختاری-کارکردی، مطالعه موردنی: روستاهای پیرامون شهرها به شرط امکان شهرزنان	نتایج این پژوهش گویای این است که تحول در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون شهرها به شرط امکان دسترسی بیشتر آنها بوده است. در واقع با گسترش جزئیات شهری-روستایی و دسترسی بیشتر روستاییان به شهرها، روستاهای و ناصر کالبدی- فضایی آنها، دچار تغییر و تحول شده‌اند.
سعابستانی و همکاران، ۱۳۹۰ بررسی نقش اعتبارات بر تغییر الگوی مسکن در نواحی روستایی	بیشترین اثرگذاری شاخص‌های اعتبارات بر تغییر الگوی مسکن در روستاهای بعد طول و زمان دریافت اعتبارات از بیان مسکن اقلاب اسلامی بوده است.
قاسمی اردھالی و رستمعلی زاده، ۱۳۹۱ اثرات وام مسکن روستایی در تغییرات زندگی روستایی	وام مسکن روستایی دارای تقاض قوت و ضعف بوده و تأثیرات کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در شیوه زندگی و معیشت روستاییان داشته است.
سعیدی و همکاران، ۱۳۹۲ نوسازی مسکن و دگرگونی ساختاری - کارکردی خانه‌های روستایی	اجرای طرح بهسازی و نوسازی دگرگونی ساختاری- کارکردی مسکن روستایی را به همراه داشته است و منجر به دگردیسی در فعالیت‌های معیشتی خانوارهای روستایی است.
دبیمی و نورنگانی، ۱۳۹۲ هویت و مسکن بررسی ساز و کار تعامل هویت ساکنین و محیط مسکونی	هویت ساکنان در محیط‌های مسکونی از طریق دو معیار مورد بررسی قرار می‌گیرد، یکی "قابلیت‌های محیط" که تعاملات بالقوه موجود در محیط را از طریق وجود و یافه کنی و اعاده کارآمدی فضا پدید می‌آورد، دومی تعاملات ساکنان نسبت به محیط است که از طریق هویت مکانی احساس مالکیت آنها را نسبت به محیط‌شان به وجود می‌آورد.
سعیدی و همکاران، ۱۳۹۲ مسکن و پیوستگی ساختاری - کارکردی: بحثی در نظاموارگی فضای روستایی	پویش ساختاری- کارکردی حاکم (مجموعه عناصر و عوامل دخیل در عرصه‌های محیطی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) به خودی نظاموار تمام روابط و مناسبات دورنی سکونتگاه‌های روستایی، از جمله مسکن را نظم‌دهی و مشخص می‌نماید و بدینسان، خانه‌های ترکمنان ساکن در این ناحیه برپا شده، شکل پذیرفته‌اند.

ج ۱. تحقیقات انجام شده در ارتباط با عوامل مؤثر در تحولات الگوی مسکن روستایی. منبع: یافته‌های تحقیق.

طبقه جمعیتی	تعداد روستاهای	تعداد نمونه	درصد
۱-۴۵۰	۳	۲۱.۴	۱
۴۵۱-۹۰۰	۴	۲۸.۵	۱
۹۰۱-۱۳۵۰	۳	۲۱.۴	۱
بالای ۱۳۵۰	۴	۲۸.۵	۱
جمع	۱۴	۱۰۰	۴

ج ۲. طبقه‌بندی جمعیتی روستاهای مورد مطالعه. منبع: یافته‌های تحقیق.

در ادامه با استفاده از نمونه‌گیری احتمالی ساده (روش قرعه کشی) به روستاهای مستقر در هر کدام از طبقات جمعیتی، کدی در یک مهره داده و هر کدام از آنها را در کیسه مربوط به گروه خود ریخته، در ادامه با توجه به فراوانی هر طبقه جمعیتی از بین روستاهای طبقه جمعیتی ۱-۴۵۰ نفر (روستای ارنجک)، روستاهای طبقه جمعیتی ۴۵۱-۹۰۰ نفر (روستای وثوق آباد)، روستاهای طبقه جمعیتی ۹۰۱-۱۳۵۰ نفر (روستای نجف آباد)، روستاهای طبقه جمعیتی بالای ۱۳۵۰ نفر (روستای شینقر)، به صورت تصادفی انتخاب شدند. در نمونه‌گیری مربوط به روستاهای هر مهره‌ای که از کیسه خارج شد، پس از یادداشت نام روستا دوباره مهره انتخاب شده به کیسه برگردانده شد، تا در انتخاب دوم نسبت بین نمونه و جامعه تغییر نکند.

در ادامه، تعداد نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۵۷ خانوار محاسبه شد. در نتیجه با توجه به تعداد خانوارهای هر روستا تعداد پرسشنامه‌های در هر روستا تعیین شد. در پرسشنامه تحقیق و جهت تحلیل هویت خانوارهای روستایی از ۲۷ معرف، جهت تحلیل اجزای سنتی مسکن روستایی از ۲۷ شاخص و جهت تحلیل اجزای مدرن مسکن روستایی از ۲۰ شاخص استفاده شد. سطح پایابی پرسشنامه تحقیق با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۶ بدست آمد که بیانگر ضریب اعتماد مناسب می‌باشد. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده به صورت آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و استنباطی (تحلیل خوش‌های، آزمون یومن ویتنی و کروسکال والیس) صورت گرفته است.

کد و نام روستا	تعداد خانوار	تعداد پرسشنامه
ارنجک	۳۳	۷
شینقر	۶۳۱	۱۲۰
وثوق آباد	۱۷۰	۳۴
نجف آباد	۴۲۲	۸۶

ج ۳. تعداد پرسشنامه در هر روستا. منبع: یافته‌های تحقیق.

هویت خانوارهای روستایی

-آرامش بخش بودن بافت کالبدی روستا- خاطره انگیز بودن عناصر بافت کالبدی روستا- حفظ کاربری‌های فرهنگی و احیای بافت سنتی- وجود معماری بومی در کالبد روستا- وجود زیرساخت‌های تأسیساتی و خدماتی برای کاربری‌های فرهنگی- اجرای سنت‌ها و فرهنگ‌های روستا در مراسم مختلف- مشارکت مردم جهت ساخت مکان‌های عمومی- حساسیت مردم نسبت به تحولات کالبد روستا- علاقه‌مندی مردم جهت حضور و گفتگو در میدان روستا- علاقه مردم جهت حضور در مکان‌های عمومی روستا- میزان ملاقات روزانه افراد با یکدیگر (همسایه و خویشاوندان)- وجود جلسات عمومی جهت حل مشکلات مردم- آشنایی جوانان با مشاهیر روستا- الگوبرداری از معماری روستایی جهت نوسازی مسکن- آشنایی با نام‌های قدیمی محلات روستا- آشنایی جوانان با نظام آبیاری و نظام بهره برداری روستا- استفاده از مصالح بوم آورد در بافت کالبدی روستا- وجود باورهای دینی قوی میان مردم- تلاش روستاییان جهت حل نزاع‌های اجتماعی- حفظ یا وجود تنوع فرهنگی در محلات روستایی- اعتماد مردم با مستولین- میزان تلاش فردی جهت شناخت، حفظ و ارتقای میراث روستا- میزان قوم مداری (تعصبات قومی)- احساس تعلق به روستا در میان خانوارها- احساس تعلق به روستا در میان جوانان- شناخت آینه‌های سنتی روستا- تمایل جهت حضور بیشتر در کنار اعضای خانواده- اهمیت مردم جهت حفظ زبان بومی روستا- احساس افتخار به زندگی در روستا- دیدگاه مثبت نسبت به آینده روستا- میزان مشارکت جوانان برای اجرای آینه‌های سنتی روستا- علاقه‌مندی جوانان تحصیل کرده به ماندگاری در روستا

ج ۴. معرفه‌های سنجش هویت خانوارهای روستایی. منبع: نگارنده با استفاده از منابع در دسترس.

معرفهای سنتی مسکن روستایی

حوض داخل حیاط- تنور- محل نگهداری دام- محل نگهداری آذوقه- محل نگهداری طیور- محل نگهداری ابزار و ماشین آلات کشاورزی- حیاط- باعچه داخل حیاط - ایوان- اتاق قالیافی (یا محلی خاص برای هر صنعت دیگر مانند: گلسازی، خیاطی، منجوق- دوزی و ...)- آشپرخانه بزرگ و سنتی - توجه به جهت قبله در ساخت مسکن (از لحظه اقليمی)- دستشویی داخل باعچه- نمای بیرونی کاهگل- حمام داخل حیاط یا باعچه- اسکلت چوبی- پی سنگی یا بدون پی- عایق قیر و آسفالت یا خشت- محل تهیه مواد لبنی- انبار علوفه و مواد غذایی- محل نگهداری فضولات دامی- محل کارگاه صنعتی و دستی - محل تبدیل برخی مواد خوراکی(خشک کردن، شور کردن، کمپوت کردن و...)- محل ساخت یا تعمیر ابزارآلات-در چوبی- زنگ آهنی

ج ۵ . معرفهای بررسی اجزای سنتی مسکن روستایی. منبع: نگارنده با استفاده از منابع در دسترس.

معرفهای مدرن مسکن روستایی

صدوق خانه یا پستو- آشپرخانه در معرض دید (آشپرخانه این)- هال و پذیرایی- سیستم گرمایشی و سرمایشی- دستشویی داخل ساختمان- حمام داخل ساختمان- اتاق خواب برای اعضاء خانواده- دستشویی داخل حیاط- نمای بیرونی مرمر یا آجر- اسکلت فلزی- شیشه دو جداره- عایق ایزوگام- آیفون- کابینت- پارکینگ- مبلمان- گلخانه- حیاط خلوت- استفاده از تلویزیون رنگی(lcd)- اینترنت در منزل.

ج ۶ . معرفهای بررسی اجزای مدرن مسکن روستایی. نگارنده: با استفاده از منابع در دسترس.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های بدست آمده درباره اجزای سنتی مسکن روستایی نشان می‌دهد اکثر خانوارها فاقد مساکنی با اجزای سنتی هستند و بیشتر مساکن در روستاهای مورد مطالعه به تبعیت از مساکن شهری ساخته شده‌اند.

بررسی‌های مربوط به اجزای مدرن مساکن در روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد که بیشتر مساکن از اجزای مدرن و طبق مساکن شهری ساخته شده‌اند که دلیل آنرا می‌توان در فاصله نزدیک روستاهای شهری دانست.

جدول شماره ۹ آمار توصیفی مربوط به هویت قومی روستائیان می‌باشد. طبق نتایج بدست آمده، گویه‌های تمایل جهت حضور بیشتر در کنار اعصابی خانواده و دیدگاه مثبت نسبت به آینده روستا دارای بیشترین میانگین و گویه‌های استفاده از مصالح بوم آورده دریافت کالبدی روستا و الگوبرداری از معماری روستایی جهت نوسازی مساکن دارای کمترین میانگین می‌باشد. (ج ۹)

نتایج حاصل از توصیف ویژگی‌های افراد پاسخ‌دهنده نشان می‌دهد میانگین سنی این افراد ۳۸ سال و متوسط بعد خانوار برابر 4.05 نفر می‌باشد. از نظر وضعیت سواد سرپرست خانواده، 8.2 درصد بی سواد، 38.5 درصد دارای سواد دوره ابتدایی، 28.8 درصد راهنمایی و دیبرستان، 22.6 درصد دیپلم و 1.9 درصد داری تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند. اطلاعات مربوط به مسکن نشان می‌دهد 92.9 درصد خانوارها دارای مسکن ملکی و 7.1 درصد از مسکن استیجاری برخوردارند. بررسی‌های مربوط به متراژ مساکن روستایی نشان می‌دهد میانگین متراژ مسکن 173.5 متر بوده است. اطلاعات مربوط به ساخت مساکن با اعتبارات مقاوم‌سازی نشان می‌دهد، 59 نفر (25.2 درصد) خانوارها برای ساخت مسکن خود از این اعتبارات استفاده کرده‌اند و 175 نفر (74.8 درصد) دیگر از ام در ساخت مسکن بهره مند نبوده‌اند.

باتوجه به الگوی فعلی مسکن		اجزاء و ویژگی‌ها		باتوجه به الگوی فعلی مسکن		اجزاء و ویژگی‌ها	
دارد	ندارد	دارد	ندارد	دارد	ندارد	دارد	ندارد
۳.۵	۹۶.۵	نمای بیرونی کاهگل		۲.۳	۹۷.۷	حوض داخل حیاط	
۰.۱	۹۴.۹	حمام داخل حیاط یا باعچه		۲.۳	۹۷.۷	تنور	
۳.۶	۹۶.۴	اسکلت چوبی		۰.۰	۱۰۰.۰	محل نگهداری دام	
۱۱.۷	۸۸.۳	پی سنگی یا بدون پی		۱.۹	۹۸.۱	محل نگه داری علوفه	
۱۲.۵	۸۷.۵	عایق قیر و آسفالت یا خشت		۳.۱	۹۶.۹	محل نگه داری آذوقه	
۲.۳	۹۷.۷	محل تهیه مواد لبی		۵.۴	۹۴.۶	محل نگه داری طیور	
۲.۳	۹۷.۷	اتبار علوفه و مواد غذایی		۴.۰	۹۹.۶	محل نگه داری ابزار	
۸.۰	۹۹.۲	محل نگه داری فضولات دامی		۹۲.۶	۷.۴	حیاط	
۰.۱	۹۴.۹	محل کارگاه صنعتی و دستی		۵۶.۰	۴۴.۰	باعچه داخل حیاط	
۴.۳	۹۵.۷	محل تبدیل برخی مواد خوراکی		۵۷.۳	۴۲.۷	ایوان	
۱.۹	۹۸.۱	محل ساخت یا تعمیر ابزارآلات		۵.۸	۹۶.۲	اتاق قالیبافی	
۱۲.۵	۸۷.۵	در چوبی		۸.۷	۹۱.۳	آشپزخانه بزرگ و سنتی	
۷۷.۴	۲۲.۶	زنگ آهنی یا برقی		۸۶.۰	۱۴.۰	توجه به جهت قبله	
۳.۵	۹۶.۵	نمای بیرونی کاهگل		۱۰.۷	۸۹.۳	دستشویی داخل باعچه	

ج ۷: اجزای سنتی مسکن روستایی. یافته‌های تحقیق.

باتوجه به الگوی فعلی مسکن		اجزاء و ویژگی‌ها	
دارد	ندارد	دارد	ندارد
۵۱.۸	۴۸.۲	صندوق خانه یا پستو	
۸۵.۶	۱۴.۴	آشپزخانه در معرض دید (آشپزخانه این)	
۹۴.۲	۵.۸	هال و پذیرایی	
۸۹.۱	۱۰.۹	سیستم گرمایشی و سرمایشی	
۷۲.۸	۲۷.۲	دستشویی داخل ساختمان	
۹۳.۰	۷.۰	حمام داخل ساختمان	
۶۸.۴	۳۱.۶	اتاق خواب برای اعضای خانواده	
۷۴.۳	۲۳.۷	نمای بیرونی مرمر یا آجر	
۸۲.۲	۱۷.۸	اسکلت فلزی	
۹۰.۹	۹.۱	عایق ایزو ۵۰ کام	
۷۲.۰	۲۸.۰	آیفون	
۷۹.۰	۲۱.۰	کابینت	
۳۷.۷	۶۲.۳	پارکینگ	
۳۸.۱	۶۱.۹	مبلمان	
۲۳.۷	۷۶.۳	گلخانه	
۲۶.۱	۷۳.۹	حیاط خلوت	
۸۱.۷	۱۶.۳	استفاده از تلویزیون رنگی	
۲۹.۶	۷۰.۴	اینترنت در منزل	
۴۴.۷	۵۵.۳	دستشویی داخل حیاط	
۱۷.۱	۸۲.۹	شیشه دوجداره	

ج ۸. اجزای مدرن مسکن روستایی. منبع: یافته‌های تحقیق.

ت ۱ . مساکن دارای عناصر مدرن.

عنوان	طیف (درصد)
آرامش بخش بودن بافت کالبدی روستا	۸.۶
خاطره اندگی بودن بافت کالبدی روستا	۱۹.۵
وجود معماری بومی در کالبد روستا	۲۶.۱
وجود زیرساخت‌های تأسیساتی و خدماتی برای کاربری‌های فرهنگی	۲۷.۸
اجرای سنت‌ها و فرهنگ‌های روستادر مراسم مختلف	۲۴.۱
مشارکت مردم جهت ساخت مکان‌های عمومی	۱۱.۱
حساسیت مردم نسبت به تحولات کالبد روستا	۱۱.۷
عالقه‌مندی مردم جهت حضور و گفتگو در میان روستا	۱۰.۱
عالقه‌مندی مردم جهت حضور در مکان‌های عمومی روستا	۹.۱
میزان ملاقات روزانه افراد با یکدیگر(همسایه و خویشاوندان)	۹.۹
وجود جلسات عمومی جهت حل مشکلات مردم	۳۰.۲
آشنازی جوانان با مشاهیر روستا	۲۲.۲
الگوبرداری از معماری روستایی جهت نوسازی مساکن	۶۰.۸
آشنازی با نام‌های قدیمه‌ی محلات روستا	۳۲.۳
آشنازی جوانان با نظام ایاری و نظام بهره‌برداری روستا	۱۴.۸
استفاده از صالح بوم آورده در بافت کالبدی روستا	۷۰.۸
وجود باورهای قومی دینی میان مردم	۳.۲
تلاش روستائیان جهت حل نزعهای اجتماعی	۳.۱
حفظ با وجود تنوع فرهنگی در محلات روستا	۱۰.۹
اعتماد مردم با مستولین	۱۰.۹
میزان تلاش فردی جهت شناخت حفظ، و ارتقای میراث روستا	۱۰.۹
میزان قوم مداری(تعصبات قومی)	۶.۳
احساس تعامل به روستا در میان خانوارها	۴.۰
احساس تعامل به روستا در میان جوانان	۱۰.۲
شناخت آینه‌های سنتی روستا	۲۰.۶
تمایل جهت حضور بیشتر در کار اعضا خانواده	-
اهمیت مردم جهت حفظ زبان بومی روستا	۱۱.۴
احساس افتخار به زندگی در روستا	۱۲.۱
دیدگاه مثبت نسبت به آینده روستا	۶.۷
میزان مشارکت جوانان برای اجرای آینه‌های سنتی روستا	۱۰.۳
عالقه‌مندی جوانان تحصیل کرده به ماندگاری در روستا	۱۹.۸

ج ۹ : بررسی هویت قومی روستائیان مورد مطالعه. منبع : یافته‌های تحقیق.

در ادامه تحقیق و جهت پاسخگویی به سوال اول تحقیق، به بررسی تفاوت معناداری پذیرش الگوهای نوین مسکن روستایی و نوع هویت خانوارهای روستایی و براساس آزمون کروسکال والیس پرداخته شده است، بر همین مبنای نتایج بدست آمده از این آزمون نشان می‌دهد، براساس میانگین رتبه‌ای بدست آمده و مقدار کای اسکور(۷.۹۶۰) تفاوت معناداری در پذیرش الگوهای نوین مسکن روستایی و نوع هویت خانوارهای روستایی وجود دارد. نتایج آزمون کروسکال والیس نشان می‌دهد، بیشترین میانگین رتبه‌ای مربوط به نوع هویت بینایین می‌باشد.

معناداری	Chi-Square	میانگین رتبه‌ای	نوع هویت
۰/۰۱۹	۷.۹۶۰	۶۹.۳۹	روستایی
		۹۲.۷۱	بینایین
		۷۰.۴۵	مدرن

ج ۱۲: بررسی تفاوت معناداری پذیرش الگوهای نوین

مسکن روستایی و نوع هویت خانوارهای روستایی.

منبع: یافته‌های تحقیق.

جهت پاسخگویی به سوال دوم تحقیق، به بررسی رابطه میان میزان پذیرش الگوی نوین مسکن و دریافت اعتبارات مسکن پرداخته شده است. نتایج آزمون یومن ویتنی نشان می‌دهد، رابطه معناداری میان میزان پذیرش الگوی نوین مسکن و دریافت اعتبارات مسکن وجود دارد، طبق نتایج آزمون یومن ویتنی خانوارهای دریافت کننده اعتبارات مسکن دارای میانگین رتبه‌ای بالاتری نسبت به خانوارهایی هستند که اعتبارات مسکن دریافت نکرده‌اند، بنابراین می‌توان گفت اعتبارات مسکن یکی از عوامل تغییر هویت و در نتیجه پذیرش الگوی مسکن نوین در محدوده مورد مطالعه می‌باشد.

معناداری	Z آماره	Mann-Whitney U	میانگین رتبه‌ای	ساخت مسکن با وام
۰/۰۰۲	-۳.۱۲۴	۳۵۱۷	۱۳۵.۸۶	بله
			۱۰۵.۰۶	خیر

ج ۱۳: بررسی رابطه میان میزان پذیرش الگوی نوین مسکن و دریافت اعتبارات مسکن، آزمون یو من ویتنی. منبع: یافته‌های تحقیق.

درصد	نوع هویت
۲۳.۲	روستایی
۵۹.۶	بینایین
۱۷.۲	مدرن

ج ۱۰: طبقه بندی هویت خانوارهای روستاهای مورد مطالعه.

منبع: یافته‌های تحقیق.

در جدول شماره ۱۱ به بررسی تطبیقی یافته‌های توصیفی بدست آمده در ارتباط با میانگین اجزای مدرن مسکن، میانگین اجزای سنتی مسکن و درصد هویت مدرن در روستاهای مورد مطالعه پرداخته شده است. بر همین اساس نتایج تحقیق نشان می‌دهد روستای ارنجک دارای پائین‌ترین میانگین اجزای مدرن مسکن و درصد هویت مدرن و روستای شیپور دارای بیشترین میانگین اجزای مدرن مسکن و درصد هویت مدرن می‌باشد.

نام روستا	میانگین اجزای مدرن مسکن	میانگین اجزای سنتی مسکن	درصد هویت مدرن
ارنجک	۱.۱۶	۱.۶۴	۲۱.۵
شیپور	۱.۷۱	۱.۳۴	۳۶.۲
وثوق اباد	۱.۴۲	۱.۵۱	۲۹.۲
نجف اباد	۱.۶۴	۱.۳۶	۳۳.۷

ج ۱۱: میانگین اجزای مدرن و سنتی مسکن و درصد هویت مدرن در روستاهای مورد مطالعه. منبع: یافته‌های تحقیق.

مساکن روستایی به عنوان نمودی از روابط میان انسان و طبیعت ایجاد شده و در طی دوره تکامل بشری تغییرات مهمی را تجربه کرده است. امروزه با توجه به گسترش تکنولوژی‌های بشری تغییرات مسکن بیشتر از قبل می‌باشد. در تحقیق حاضر به بررسی عوامل مؤثر در تغییرات مسکن روستایی پرداخته شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد خانوارهای روستایی که دارای هویت بینایی‌ای از هویت روستایی به هویت شهری بوده‌اند، بیشترین تغییرات و پذیرش الگوی جدید مسکن را تجربه کرده‌اند، همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، خانوارهای دریافت کننده اعتبارات مسکن تغییرات بیشتری را نسبت به سایر خانوارها در الگوی مسکن و پذیرش الگوی جدید داشته‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهد چون اعتبارات مسکن تنها جنبه ارائه اعتبارات را داشته و هیچ گونه نظراتی بر معماری و نوع ساخت مسکن صورت نمی‌گیرد بنابراین بیشتر خانوارهای روستایی تمایل به استفاده از الگوهای معماری شهری را دارند، این فرایند یکی از عوامل مؤثر در حذف کارکردهای تولیدی مسکن روستایی می‌باشد.

پی‌نوشت

1. Herbert Mead
2. Gypsy
3. Srvlv

فهرست منابع

- اباذری، یوسف و چاوشیان، حسن، ۱۳۸۱، «از طبقه تا سبک زندگی: رویکردهای نوین در تحلیل جامعه‌شناسی هویت اجتماعی». نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰.
- ادبی سده، مهدی و سیدهادی جلالی آکردی، ۱۳۹۲، مدیریت بدن و هویت اجتماعی، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی جوانان، سال سوم، شماره نهم، صص ۹-۲۲.

- فاضلی، نعمت الله، ۱۳۸۶، مدرنیته و مسکن، رویکردی مردم نگارانه به مفهوم خانه، سبک زندگی روستایی و تحولات امروزی آن، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال اول، شماره ۱، صص ۶۳-۲۵.
- قاسمی اردهائی و رستمعلی زاده، ۱۳۹۱، اثرات وام مسکن روستایی در تغییرات زندگی روستایی، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۳۹، صص ۸۲-۶۷.
- گیدنز، آنتونی، ۱۳۸۰، پیامدهای مدرنیته، ترجمه محسن ثلاثی؛ تهران، نشر مرکز.
- گیدنز، آنتونی، ۱۳۸۵، تجدد و تشخّص؛ جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه ناصر موقیان؛ تهران:نشر نی.
- مارکوس، کوپر، ۱۳۸۲، خانه نمادی از خود، ترجمه: احمد علیقیان، خیال، فصلنامه پژوهشی در زمینه هنر، شماره ۵.
- محسنی، منوچهر، ۱۳۸۶، بررسی در جامعه‌شناسی فرهنگی ایران . تهران : پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- هایدگر، مارتین، ۱۳۸۱، شعر، زبان و اندیشه رهایی، ترجمه: عباس منوچه‌ری، تهران، انتشارات مولی.

- bachelard,Gaston,2007, the oneiric house, in Housing and Dwelling: Perspectives on Modern Domestic Architecture ed. Barbara Miller Lane, puplished routledge. Bristol, pp. 1-10.
- Burholt, Vanessa et al, Imagery and imaginary of islander identity: Older people and migration in Irish small-island communities, Journal of Rural Studies,vol 31, pp 1-12.
- Fast, J., de Jong Gierveld, J., 2008. Ageing, disability and participation. In: Keating, N. (Ed.), Rural Ageing: a Good Place to Grow Old? The Policy Press, Bristol, pp. 63-74.
- In: Keating, N. (Ed.), Rural Ageing: a Good Place to Grow Old? The Policy Press, Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore owners' attitudes toward their properties. Journal of Environmental Psychology, 21, pp 233-248.
- Keating, N., Phillips, J., 2008. A critical human ecology perspective on rural ageing.
- Lewicka, M. ,2011, Place attachment: How far have we come in the last 40 years? Journal of Environmental Psychology, 31, pp 207-230.
- Mannarini, T., Fedi, A., 2009. Multiple senses of community: the experience and meaning of community. Journal of Community Psychology 37 (2), 211-227.
- Paasi, A. ,2003, Region and place: Regional identity in question. Progress in Human Geography, 27(4), pp475-485.
- Rijnks ,Richard and Dirk Strijker,2013, Spatial effects on the image and identity of a rural area,